

Već slijedećeg dana okrunjen je krunom sv. Stjepana, a krunisanju je, uz oduševljenje osobito nižeg plemstva, prisustvovala skoro cijela Ugarska (53 županije). Ali i Ferdinand se je pripremio da ostvari svoje nasljedno pravo. U tome mu je pomagala sestra kraljica Marija, udovica Ludovika II. Palatin Stjepan Bathory sazvaio je sabor u Požunu 16. prosinca 1526. na koji je došlo tek nekoliko velikaša i ugarskih županija, gdje je Ferdinand izabran za kralja, a krunisanje Zapolje proglašeno nezakonitim. Pristalice Zapolje proglašeni su veleizdajnicima kojima će se zaplijeniti imetak, ako ga se ne odreknu. Ugarska je tako koncem 1526. imala dva kralja Ivana i Ferdinanda.

Hrvatska i Slavonija podijelile su se također u dva tabora. Plemstvo južno od Kupe ostalo je privrženo Ferdinandu, dok je plemstvo Slavonije, u koju se tada ubrajala i sjeverozapadna Hrvatska sa Zagrebom, pristalo uz Ivana Zapolju. U tome je odlučnu ulogu imalo držanje Krste Frankopana. On je poslije Mohačke bitke prešao na stranu Zapolje koji ga je zatim imenovao hrvatsko-slavonskim banom i vrhovnim kapetanom zapadne Ugarske. Ferdinand je odmah na glas o smrti Ludovika II uputio javnu molbu hrvatskim i ugarskim velikašima da ga izaberu za kralja. Poslao je i svoje izaslanike na čelu s kapetanom Nikolom Jurišićem da pregovaraju oko uvjeta. Pregovori su trajali puna tri mjeseca, a glavni uvjeti postavljeni Ferdinandu bili su obrana hrvatskih granica. Dana 31. prosinca 1526. sastao se sabor hrvatskog plemstva u gradu Cetinu nedaleko Slunja. Velikaši među kojima su bili prisutni knezovi iz obitelji Zrinjskih, Karlovića, Blagajskih i Frankopana Slunjskih i sedamdeset nižih plemića izabrali su 1. siječnja 1527. u ime »svega naroda, plemenitih županja, gradova i kotara kraljevine Hrvatske« nadvojvodu Ferdinandu za hrvatskog kralja. Time što je hrvatsko plemstvo u Cetinu pristupilo izbornom činu odvojeno od Ugarske, pokazalo je svoj stav koji će zadržati i u buduću, da Hrvatska nije podložna ugarskom kraljevstvu.

U Slavoniji bio je razvoj događaja posve drugačiji. Pristupom Krste Frankopana i zagrebačkog biskupa Simuna Erdödyja stranci Zapolje, bilo je odlučeno držanje Slavonije. Krsto Frankopan sazvaio je 6. siječnja 1527. u Dubravi kod Čazme sabor velikaša i plemića kraljevine Slavonije gdje je izabran za kralja Ivan Zapolja. Podvojenost hrvatskog i slavonskog plemstva u pitanju vladara imala je teške posljedice, pretvorila se u 14-godišnji građanski rat, koji su vješto koristili Turci. Za vrijeme tog građanskog rata pale su pod Turke Jajačka banovina do rijeke Save i Une krajem 1527. i početkom 1528., Krbava

1527. i Lika 1528. Ferdinand je bio zaokupljen borbom sa Zapoljom, pa pomoć koju je na cetinskom izboru obećao nije pružio. Obzirom da je kralja Ivana Zapolju izabrao veći dio Mađara i Hrvata, a priznale su ga i Francuska, Poljska i Venecija, njegov je položaj isprva bio daleko povoljniji. Zato se Ferdinand odlučio da silom ostvari svoje pravo na krunu, pa je s jakom vojskom u kolovozu 1527. upao u Ugarsku, zauzeo Budim i Stolni Biograd i kod Tokaja porazio kralja Ivana Zapolju. Istog dana (27. rujna) kada je Zapolja bio pobijeden kod Tokaja, poginuo je Krsto Frankopan kod opsade Varaždina kojeg su držale pristalice Ferdinanda. Nakon poraza Zapolje i smrti Krste Frankopana znatno je oslabila Zapoljina stranka u Ugarskoj i Hrvatskoj, tako da se je Ferdinand 31. studenog 1527. mogao okruniti za ugarsko-hrvatskog kralja. No građanski rat u Slavoniji bjesnio je i dalje, gdje je Zapoljinu stranku vodio novoimenovani ban biskup Šimun Erdödy.

Pomoć koju je kralj Ferdinand mogao pružiti za obranu hrvatske i dalje nije bila dovoljna. Obrana granica nešto je ojačala osnivanjem kapetanije u Bihaću koja je, uz stariju kapetaniju u Senju, zadržavala daljnje prodiranje Turaka na tim područjima. Hrvatska je tijekom 16. st. postala pravo vojno logorište pa u to vrijeme počinje i osnivanje Vojne Krajine.

Značenje bitke na Mohačkom polju i Cetinskog sabora kao njezine izravne posljedice tek se je vremenom pokazalo. Hrvatska se 1527. u Cetinu za vjekove usko povezala sa slovenskim i drugim austrijskim zemljama, a preko njih i sa zbivanjima u srednjoj Evropi.

Vlasta Brajković

BITKA NA MOHAČKOM POLJU 1526. GODINE

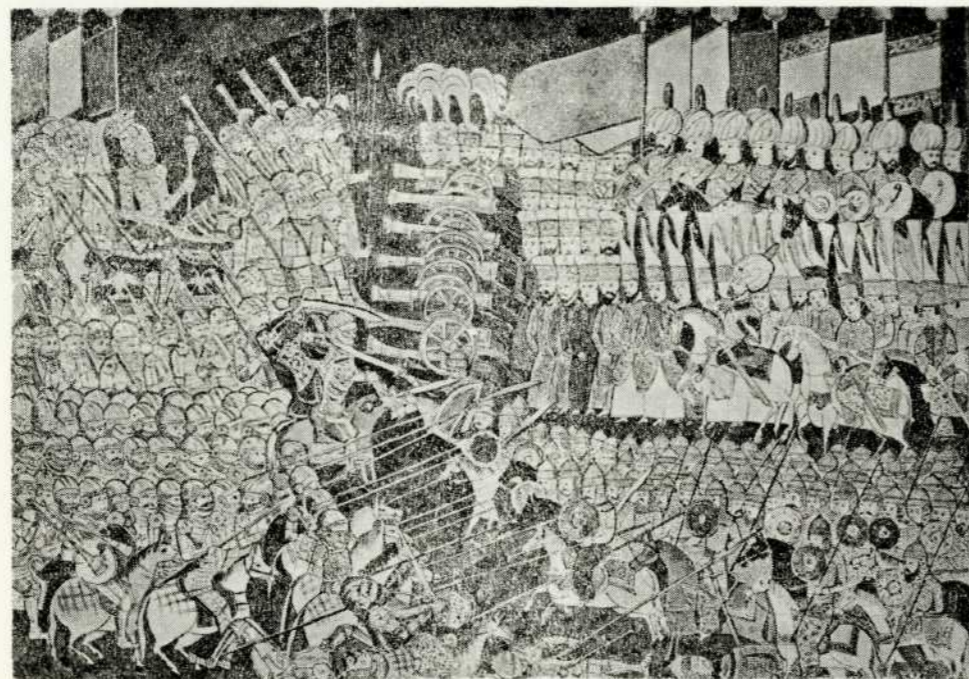
IZLOŽBA OTVORENA
10. II 1976.

POVIJESNI MUZEJ HRVATSKE
ZAGREB, MATOSEVA 9

U drugoj polovici 15. st. i prvoj polovici 16. st. turska se država razvila u svjetsku velesilu. Za vladanja sultana Selima I (1512—1520) Turska je osvojila državu Mameluka u Siriji i Egiptu, a za njegova sina Sulejmana II (1520—1566) vrsnog i slavohlepnog vojskovođe, dosegla je vrhunac svoje moći. Odmah u početku svoje vladavine osvojio je Sulejman otok Rodos, obale Sjeverne Afrike s Alžirom i Tripolisom, u Aziji zavladao je Perzijskim zaljevom i Arapskim morem sve do Indije. Osvojenjem Beograda 1521. otvorio je Sulejman svojoj vojsci put u Panonsku nizinu. U našim krajevima turska osvajanja još nisu bila usmjerena na područje između Save i Drave, već na ona južno od Velebita, pa su od 1513—1524. Turci trajno osvojili cijelo područje od Cetine do Zrmanje osim utvrda Klis i Obrovac. Prodor Turaka u istočne krajeve naše zemlje bio je etapa na njihovom putu za srednju Evropu. Nakon pada Beograda i Šapca zauzeli su dio Srijema, a 1526. na putu prema Mohaču u južnoj Ugarskoj pokorili su dio istočne Slavonije s Osijekom.

Prilike u Ugarskoj krajem 15. st. i tijekom 16. st. bile su povoljne za turske osvajačke planove usmjerene na srednju Evropu. Poreznim reformama slabog ugarsko-hrvatskog kralja Vladislava II Jagelovića (1490—1516) nestalo je sredstava za održavanje vojske, a vojne obveze plemića bile su znatno ograničene. Vladislav II ustupio je svoja unosna kraljevska prava velikašima, pa se materijalna podloga kraljevine znatno smanjila. Ukupan iznos kraljevih prihoda spao je na četvrtinu, jer su presahla dva glavna izvora: rudnici zlata i izvanredna daća (dika). Obrambenu sposobnost Ugarske oslabila je i seljačka buna Jurja Dože 1514. koju je ugušio vojvoda Ivan Zapolja čime mu je i onako veliki ugled još više porastao. Godine 1516. dolaskom na prijestolje Ludovika II (1516—1526), malodobnog sina kralja Vladislava, nastale su još teže prilike. Umjesto njega vladao je Državno vijeće nekolicine velikaša, a prilike se nisu promijenile ni 1522. kada je kralj proglašen punoljetnim.

Hrvatska se zato nije mogla nadati nikakvoj pomoći za obranu svojih granica od ugarsko-hrvatskog dvora, a bila je izložena stalnom pograničnom ratovanju usprkos primirjima koje je ugarsko-hrvatski kralj sklapao s Turcima. Prostrani posjedi nekolicine grana obitelji Frankopana ležali su na glavnim putovima kojima su Turci provaljivali u Hrvatsku, pa su se neki Frankopani još u 15. st., vidjevši da od Ugarske neće dobiti pomoć, počeli obraćati vladarima iz obitelji Habsburg, vlasnicima susjednih slovenskih zemalja. Habsburgovci, koji su se

Bitka na Mohačkom polju 1526. (iz suvremene turske kronike).

krajem 15. st. i početkom 16. st. izdigli u red prvih vladarskih obitelji u Evropi, težili su učvršćivanju vlasti u srednjom Podunavlju. Da potvrde niz ugovora o nasljedstvu (1463., 1491., 1506., 1515.) kojima im je bilo zajamčeno ugarsko-hrvatsko prijestolje ako bi izumrla češko-ugarska loza Jagelovića, vjenčao se je nadvojvoda Ferdinand Anom sestrom Ludovika II, a Ludovik II Marijom sestrom Ferdinandovom.

Hrvatski ban Petar Berislavić (1513—1520) tražio je pomoć i kod pape Lava X i kod vladara zapadne Evrope. No pomoć zapadne Evrope svela se na neizvršena obećanja, a papa je davao nešto novčane pomoći i pozivao evropske vladare na križarsku vojnu protiv Turaka, na koju se nitko nije odazvao.

Pobjeda bana Berislavića nad Turcima kod Dubice 1513. odjeknula je u cijeloj Evropi, ali ni njegova smrt 1520. u borbama u Vražjoj Gori kod Bihaća nije bila dovoljna opomena evropskim vladarima da uvide kolika opasnost prijete srednjoj Evropi i sjevernoj Italiji od nadiranja Turaka. Iza smrti bana Berislavića novi ban Ivan Karlović unatoč hrabrosti izgubio je Knin i Skradin 1522., Ostrovcu 1523. i Sinj 1524., samo je Klis u tom području odolijevao turskim napadima. Godine 1525. bilo je teško napadnuto Jajce obranom kojeg se nadaleko proslavio knez Krsto Frankopan Brinjski. Hrvatska je bila toliko ugrožena da je Krsto Frankopan početkom 1526. sazvao sabor u Križevcima gdje su neki velikaši predložili da se Hrvatska od cijepi od Ugarske od koje nije imala nikave pomoći i priključiti nasljednim zemljama nadvojvode Ferdinanda.

Ljeti 1526. odlučio se Sulejman II da napadne Ugarsku i dok se njegova mnogobrojna vojska kretala prema Beogradu, Ludovik, saznajući za to, počeo je tražiti vojskovođu za vojsku koju još nije ni sakupio. U zadnji čas prihvatio se zapovjedništva kaločki nadbiskup Pavao Tomory, koji je želio Turcima zakrčiti prijelaz preko Save, ali sa svojih 1000 konjanika i 500 pješaka nije na to mogao ni pomisliti. Početkom srpnja Turci su napali slabe ili nikako opremljene gradove Srijema, a već 28. srpnja 1526. predala se nakon dvanaestodnevnne obrane petrovaradinska tvrđava. Odmah zatim došao je i Sulejman II k svojoj vojsci u Petrovaradin i proglasio da se neće zaustaviti sve do Budima. Na glas o padu Petrovaradina krenuo je Ludovik II sa svojom četom od oko 300 vojnika prema jugu, gdje se u Tolni počela sakupljati ugarska plemićka vojska i plaćenici iz Češke i Njemačke. Ludovik je već ranije pozvao hrvatskog bana Franju Bačanja i zagrebačkog biskupa Šimuna Erdődyja da hitno sakupe čete i dođu u Tolnu. Kada je kralj stigao u Tolnu saznao je da su Turci zauzeli Ilok i da kreću prema Osijeku. Početkom kolovoza krenuo je Ludovik II na Mohačko polje kamo je uzmaknuo i nadbiskup Tomory pošto nije mogao obraniti Srijem. Kralj je vrhovno zapovjedništvo namijenio Krsti Frankopanu koji se upravo vratio iz Njemačke u Hrvatsku i tek počeo sakupljati vojsku kojom bi krenuo u pomoć kralju. Do dolaska Krste Frankopana vrhovno zapovjedništvo preuzeo je nadbiskup Tomory. Turci su 14. kolovoza bez ikakvog napora zauzeli Osijek i odmah počeli graditi most preko Drave. Tu je cijela turska vojska od oko 200.000 vojnika i 300 topova prešla na ugarsku obalu i zbog stalnih kiša polako se kretala prema Ludovikovom taboru na Mohačkom polju. Ban Bačanj i biskup Erdődy doveli su iz Hrvatske na Mohačko polje oko 3000

konjanika i isto toliko pješaka. Uz bana i biskupa stigli su i hrvatski velikaši Mihovil Zrinjski, Matija Frankopan Slunjski, Ivan Taši, Ivan Banić, Petar Erdődy i senjski biskup Jozefić, no Krsto Frankopan nije stigao. S dolaskom hrvatskih i slavonskih četa jedva je Ludovikova vojska narasla na 26—28.000 vojnika i oko 80 topova. U kraljevskom vijeću savjetovao je kancelar Stjepan Brodarić da se pričekava na vojvodu Ivana Zapolju i Krstu Frankopana koji je poručio kralju da se ne upusti u borbu s toliko nadmoćnim neprijateljem. No vijeće nije htjelo slavu pobjede prepustiti Krsti Frankopanu, pa je odlučilo da se, ne čekajući ga, upusti u bitku tvrdeći da će hrabrost, a ne broj vojnika odlučiti njezin ishod. Bitka je započela 29. kolovoza poslije podne i trajala je svega sat i pol. U njoj su Turci hametom potukli Ludovikovu vojsku. Na uzmaku mnogo se vojske utopilo u močvarama i nabujalim potocima, kao što se na bijegu utopio u potoku Čeļuju i sam kralj Ludovik II. Na bojnom polju ostalo je oko 20.000 mrtvih među njima i nadbiskup Tomory, Matija Frankopan i mnogi plemići i biskupi. Iza bitke na Mohačkom polju Sulejman II krenuo je u Budim i makar su mu bili predani ključevi grada, dao ga je poharati i popaliti, a sve dragocjenosti prenesti u Carigrad. Početkom listopada 1526. počeo se sultan vraćati preko Beograda iz Ugarske u kojoj se nije zadržao zbog pobuna koje su izbile u Maloj Aziji.

U Hrvatskoj se očekivalo da će Sulejman na povratku poharati Slavoniju i Hrvatsku i krenuti na Jajce. Krsto Frankopan je stigao sa sakupljenim četama u Zagreb gdje je saznao za katastrofu na Mohačkom polju, pa je izdao proglas kojim je nastojao smiriti zaplašene žitelje Slavonije. Kad se saznalo da je kralj smrtno stradao, gospodar situacije u Hrvatskoj bio je Krsto Frankopan. On je sazvao 23. listopada sabor u Koprivnici koji ga je jednoglasno izabrao za skrbnika i zaštitnika krajevine Slavonije »tutor protectorque regni Sclavonie«.

U Ugarskoj je gospodar situacije bio vojvoda Ivan Zapolja, rodom iz Zapolja u požeškoj županiji, koji je 14. listopada sazvao ugarsko plemstvo na sabor u Tokaj. Kako Ludovik II nije imao zakonite djece, kandidati na ispražnjeno prijestolje bili su Ferdinand Habsburški na temelju ranijih nasljednih ugovora i Ivan Zapolja koji se pozivao na sabor na Rakošu 1505. na kojem je ugarsko plemstvo zaključilo da na prijestolje ne može doći tuđinac. Zapolja je krenuo sa svojom vojskom iz Erdelja i zauzeo Budim, Ostrogon, Višegrad (gdje se čuvala kruna sv. Stjepana) i Stolni Biograd, gdje se 10. studenog sastao izborni sabor koji je jednoglasno izabrao Ivana Zapolju za kralja.